

B. Dembowski

Sprawozdanie z Konferencji naukowej na temat filozofii polskiej okresu pozytywizmu, 28-29 kwietnia 1971, Warszawa, Pałac staszica

---

Studia Philosophiae Christianae 8/1, 287-290

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

można zaobserwować u człowieka jakieś zmiany anatomiczno-fizjologiczne, mające jakiś walor ewolucyjny, to są one wyraźnie niekorzystne.

Ks. prof. K. Kłósak miał przedstawić ocenę krytyczną współczesnych prób filozoficznego wytłumaczenia ewolucji biologicznej, lecz nie przybył na Sympozjum z powodu choroby.

Po każdym z odczytów odbywała się dyskusja; liczne głosy dotyczące poszczególnych tematów pozwoliły z różnych punktów widzenia spojrzeć na omawiane zagadnienia. Biologiczną część obrad podsumował ks. doc. W. Sedlak, a kosmologiczną — ks. doc. St. Mazierski.

Wśród gości w Sympozjum brali udział między innymi pracownicy i studenci filozofii przyrody ATK w Warszawie, którzy w przerwach między obradami zwiedzili zabytki Lublina.

Sz. W. Ślaga

Sprawozdanie z Konferencji naukowej na temat filozofii polskiej okresu pozytywizmu, 28—29 kwietnia 1971, Warszawa, Pałac Staszica

Konferencja została zorganizowana przez Zespół Historii Polskiej Filozofii Nowożytnej Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, którego kierownikiem jest obecnie doc. dr Andrzej Walicki. W Konferencji udział wzięli oprócz członków Zespołu przedstawiciele różnych ośrodków naukowo-badawczych między innymi Uniwersytetu Warszawskiego, Instytutu Badań Literackich, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Lubelskiego Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej i Uniwersytetu Wrocławskiego. Akademia Teologii Katolickiej reprezentowana była przez doc. dr Bronisława Dembowskiego.

Konferencję otworzył Dyrektor Instytutu Filozofii i Socjologii PAN prof. Jan Szczepański. Podkreślił on ważność badań nad pozytywizmem, ponieważ pewne założenia metodologiczne postulowane i opracowane przez ten kierunek myślowy nie straciły swej aktualności i nadal mają żywotny wpływ na badania naukowe.

Następnie głos zabrał prof. dr Tadeusz Kotarbiński. Wypowiedź jego nazwano w programie „Wspomnienia”. Mówił on o ludziach, których spotkał bądź osobiście, bądź przez ich pisma, a których pod jakimś względem można nazwać pozytywistami. Wywarli oni wpływ na utworzenie tej postawy, którą nazywamy pozytywizmem szerokich rzesz inteligentnych z przełomu XIX i XX wieku, i sami tę postawę wyrażali. Prof. Kotarbiński wspominał ks. Stefana Pawlickiego, Stanisława Szczepanowskiego, Bolesława Prusa — podkreślając przeprowadzone przez niego ciekawe analizy pojęcia czynu, Aleksandra Świętochów-

skiego, swego stryja Józefa Kotarbińskiego, Juliana Ochorowicza i Ludwika Krzywickiego.

Porządek prac Konferencji był następujący: Pierwszego dnia po wzmiankowanej części wstępnej doc. dr Barbara Skarga wygłosiła referat pt: Porządek świata i porządek wiedzy (ze studiów nad filozofią polską okresu pozytywizmu). Następnie wygłoszone zostały dwa komunikaty: mgr Stanisław Borzym: Henryk Struve a niektóre idee pozytywizmu, oraz mgr Andrzej Przymusiła; Stefan Pawlicki a pozytywizm.

W czasie sesji popołudniowej wygłoszono dwa referaty: prof. dr Henryk Markiewicz: Płoszewski i jego krewni, oraz doc. dr Tomasz Weiss: Marian Zdziechowski i jego droga od pozytywizmu do mejsanizmu.

Drugiego dnia sesję przedpołudniową wypełniły referaty: Doc. dr Stefan Amsterdamski: Scjentyzm wczoraj i dziś; doc. dr Anna Hochfeldowa: Neokantyzm w Polsce w końcu XIX w.; doc. dr Władysław Krajewski: Filozofia matematyki Samuela Dicksteina.

Treść sesji popołudniowej stanowił referat dr Aliny Molskiej: Kryzys — kontynuacje — metamorfozy. Przyczynek do dziejów idei pozytywistycznych w socjologii polskiej, oraz komunikat mgr Henryki Hołda-Różewicz: Krzywicki a pozytywizm warszawski.

Po każdej sesji (zarówno przed- jak popołudniowej) odbywała się dyskusja.

W sprawozdaniu chcę zwrócić uwagę na pewne tylko myśli niektórych referatów i komunikatów w porządku chronologicznym ich wygłoszenia, oraz na niektóre głosy w dyskusji.

Doc. dr Barbara Skarga mówiła o założeniach ontologicznych i epistemologicznych pozytywizmu. Podkreśliła, że epistemologiczna pozytywistyczna dyrektywa obiektywizmu w poznaniu świadczy o przyjmowaniu przez pozytywistów ontologicznego założenia porządku świata. Nie można tego porządku utożsamiać z porządkiem logicznym typu heglowskiego, ani z porządkiem teleologicznym. Porządek świata jest odkrywanym przez wiedzę porządkiem przyczynowym. Wyprowadzić z tego można wnioski o konieczności przyjmowania pewnych założeń metafizycznych — ontologicznych — nawet przez takich wrogów metafizyki jak pozytywiści.

Można powiedzieć, że komunikat mgra Stanisława Borzyna o Henryku Struwegu wyraża paradoksalną tezę: Struve idealny realista, oskarżany przez pozytywistów o uprawianie metafizyki, sam im zarzuca dogmatyzm metafizyczny. Ich bowiem dogmatyczne zaufanie do doświadczenia (a więc również przekonanie że porządek wiedzy odpowiada porządkowi świata) było wg Struwego cofnięciem się do metafizyki przedkrytycznej, przed kantowskiej.

Mgr Andrzej Przymusiła starał się na podstawie tekstów z przed 1868 r. wykazać, że młody Stefan Pawlicki głosił poglądy zasadniczo niezgodne z takim pozytywizmem, który wykluczałby metafizykę, oraz że już ówczesne jego stanowisko można nazwać filozofią chrześcijańską. Nawiasem od sprawozdawcy można tu dodać, że wobec tego nie jest słuszne mniemanie, jakoby Pawlicki zmienił radykalnie swoje poglądy po wstąpieniu w 1868 r. do nowicjatu Zmartwychwstańców. Mniemaniu o zmianie poglądów Pawlickiego dał jeszcze wyraz prof. Kotarbiński w swoich „Wspomnieniach” na początku tej Konferencji. Natomiast o tak zwanym pozytywizmie Pawlickiego można powiedzieć, iż polegał na tym, że cenił on pozytywną pracę badawczą nad faktami w każdej dziedzinie, a nie cenił poheglowskiej, spekulatywnej filozofii idealistycznej. Takie nastawienie zachował do końca życia.

Doc. dr Amsterdamski omówił przeobrażenia jakie nastąpiły w rozumieniu roli nauki i jej cech istotnych. Najważniejsze są według niego dwa momenty. 1° Scjentyzm XIX-wieczny łączył postęp ludzkości (również moralny) z postępowaniem metodologicznym nauki, utożsamiał metodologię z aksjologią. Dziś wiadomo, że rozwój nauki nie jest tożsamy z moralnym postępowaniem ludzkości. Niestety wiadomo, że być metodologicznie poprawnym naukowcem nie znaczy, że się jest etycznie wartościowym dodatnio człowiekiem. 2° Scjentyzm XIX-wieczny charakteryzował się wiarą w to, że teorie tworzy się empirycznie na podstawie indukcji. Dziś wyraźnie widać, że nowe teorie nie wynikają indukcyjnie z poprzednich teorii i doświadczeń. Odwrót od tej empirystycznej koncepcji zaczął się już wraz z konwencjonalizmem. Obecnie coraz bardziej uświadamiana jest relatywność własnego i cudzego punktu widzenia.

Z tych dwóch momentów referent wyprowadził wniosek, że dzisiejszych poglądów scjentyzmem nazwać nie można, choć oczywiście należy docenić właściwie rozumianą rolę nauki.

Doc. dr Anna Hochfeldowa w swym referacie o neokantyzmie w Polsce zwróciła uwagę na wieloznaczność słowa „neokantyzm”. Cytując Cassirera powiedziała, że jedyną cechą wspólną neokantyzmu był postulat metodyczny możliwości uprawiania filozofii jako nauki. Omówiła ogromny wpływ jaki w Polsce wywarła „Historia materializmu” Langego, która aprioryzm Kanta interpretowała psychologicznie: urządzenia poznawcze ciała ludzkiego warunkują poznanie i zapewniają intersubiektywność. Z polskich neokantystów omówiła poglądy Goldberga, Złotnickiego, W. M. Kozłowskiego, Mahrburga i Massoniusa. W tym referacie widać było, jak ciągle jeszcze niezastąpionym źródłem do poznania myśli polskiej tego okresu jest Struvego „Historia Logiki jako teorii poznania w Polsce.”

W dyskusji w różny sposób uzupełniano treść referatów. Zwróć uwagę tylko na niektóre wypowiedzi. Już pierwszego dnia prof. B. J. Gawęcki wystąpił z postulatem, by tego rodzaju konferencje przyczyniały się do utworzenia słownika terminów filozoficznych, w którym dokonywano by pewnych uściśleń terminologicznych. Zaproponował rozpatrzenie takich na przykład par terminów niekiedy niesłusznie używanych zamiennie: zasada przyczynowości a prawa przyczynowe, epistemologia a gnozeologia, filozofia przyrodoznawstwa a filozofia przyrody, świat rzeczywisty „w sobie” a świat rzeczywisty „dla nas”.

Prof. N. Łubnicki przypomniał ciekawe rozważanie zawarte w nieopublikowanych rękopisach Prusa o nieśmiertelności. To zagadnienie Prus starał się rozwiązać nie przez wiarę religijną, ale szukając uzasadnienia nieśmiertelności zgodnie z pozytywistycznym rozumieniem nauki.

Ciekawy był głos dr Jakubowicza postulujący, by poglądy myślicieli tego okresu badać także według ugrupowań w czasopismach, to bowiem może dać jakąś wskazówkę dla rozróżnienia interpretacyjnego twierdzeń dwóch autorów, podobnie sformułowanych, a inną treść zawierających. Na inność tę wskazywałoby opublikowanie w czasopiśmie o innej orientacji.

Na głos ten odpowiedziała doc. Hochfeldowa, zwracając uwagę, iż publikowanie w danym czasopiśmie nie musiało być wyrazem przyjmowania określonej orientacji filozoficznej, nie może więc ten proponowany postulat metodologiczny mieć znaczenia rozstrzygającego.

Na zakończenie sprawozdania trzeba podkreślić wielką rolę jaką spełniają tego rodzaju konferencje, dające okazję do wymiany myśli, ułatwiające lepsze zrozumienie całej złożoności problematyki filozoficznej badanego okresu. Należy się więc wdzięczność organizatorom tego spotkania. Z góry też trzeba podziękować Zespołowi Historii Polskiej Filozofii Nowożytnej za trud, który jeszcze włożył w przygotowanie materiałów Konferencji do druku.

B. Dembowski

Symposium Antropologii Filozoficznej

W dniach 8—9 maja 1971 r. odbyło się Symposium Antropologii Filozoficznej, zorganizowane przez Naukowe Koło Filozoficzne Studentów ATK. Cechą charakterystyczną symposium było to, że wszystkie prelekcje wygłaszali studenci. Obradom przewodniczył doc. dr hab. M. Gogacz. Oprócz studentów ATK w obradach uczestniczyli także zaproszeni studenci z Uniwersytetu Gdańskiego, Uniwersytetu Poznań-